

**LATVIJAS
UNIVERSITĀTE**
ANNO 1919

IEGULDĪJUMS TAVĀ NĀKOTNĒ

PROFESIONĀLAJĀ IZGLĪTĪBĀ IESAISTĪTO
VISPĀRIZGLĪTOJOŠO MĀCĪBU PRIEKŠMETU PEDAGOGU
KOMPETENCES PAAUGSTINĀŠANA

E- Kulturoloģija

Indivīda un sabiedrības attiecības kultūrā

Etnoss un nācija

3. stunda

Materiāls izstrādāts

ESF Darbības programmas 2007. - 2013.gadam „Cilvēkresursi un nodarbinātība”
prioritātes 1.2. „Izglītība un prasmes”

pasākuma 1.2.1. „Profesionālās izglītības un vispārējo prasmju attīstība”

aktivitātes 1.2.1.2. „Vispārējo zināšanu un prasmju uzlabošana”

apakšaktivitātes 1.2.1.1.2. „Profesionālajā izglītībā iesaistīto pedagogu
kompetences paaugstināšana”

Latvijas Universitātes realizētā projekta

**„Profesionālajā izglītībā iesaistīto vispārizglītojošo mācību priekšmetu pedagogu
kompetences paaugstināšana”**

(Vienošanās Nr.2009/0274/1DP/1.2.1.1.2/09/IPIA/VIAA/003,

LU reģistrācijas Nr.ESS2009/88) īstenošanai.

Rīga, 2010

Mācību stunda: Etnoss un nācija

Mācību stundas mērķis: izprast etnosa un nācijas jēdziena būtību, to savstarpējo saikni un rašanās aspektus.

Mācību stundas uzdevumi:

- 1) gūt zināšanas par etnosa un nācijas jēdziena saturu,
- 2) saskatīt atšķirības starp etnosu un nāciju ,
- 3) noskaidrot pamatjēdzienus.

Jēdzieni: *etnoss, etniskis, nācija, nacionāls, etnoss, etniskums, nācija, etnopsiholoģija, etnoģenēze.*

Mācību stundas rezultāti:

- 1) gūta izpratne par etnosa un nācijas jēdzienu būtību,
- 2) gūta izpratne par kopīgo un atšķirīgo šajās parādībās,
- 3) izpildīta darba lapa.

Stundas gaita:

Ierosināšanas fāze: Skolotājs/-a frontāli noskaidro skolnieku zināšanas un priekšstatu par etniskajiem un nacionālajiem jautājumiem un terminiem. Noskaidrotie priekšstati tiek papildināti ar jaunu informāciju.

Apjēgšanas fāze: Skolotājas vadībā tiek apgūti tēmas jēdzieni un aspekti. Jaunās vielas apguves laikā tiek aizpildīta darba lapa.

Refleksijas fāze: Jaunās vielas apkopošana un nostiprināšana ar frontāliem jautājumiem un atbildēm.

➤ Etnoss. Etniskā kultūra.

- *Etnoss (sarunvalodā mēdz lieto arī vārdu „tauta”) ir cilvēku kopums ar noteiktu, no citiem atšķirīgu kultūru un noteiktām tradīcijām; etnosu vieno kopīgas kultūras vērtības.*

Ērgle A., Purēns V., Sviestiņa I. Kulturoloģija. R.: Zvaigzne ABC, 2009, 254. lpp.

- Jēdziena un ar to saistīto citu jēdzienu izpratnē svarīgi ir noskaidrot, ka salikteņa daļa „etno-„ *norāda vai nu uz kultūru salīdzinājumu no antropoloģijas viedokļa vai arī uz vietējo iedzīvotāju skatpunktu.*”

(Svešvārdu vārdnīca. Norden. 1996, 216.lpp.)

- Etnosu un nāciju pētnieks Entonijus Smits norāda uz šādām etnosu (jeb etnisko kopienu) raksturojošām pazīmēm, kuras pēc savas būtības ir kultūrvēsturiskas un ar **subjektīvu izjūtu** (izņemot 4. punktu) ietvērumu:

- 1) „*kopienas nosaukums,*
- 2) *mīts par kopīgiem senčiem,*
- 3) *kopīgas ar vēsturi saistītas atmiņas,*
- 4) *viens vai vairāki savdabīgas kultūras elementi,*
- 5) *saistība ar īpašu „tēvzemi”,*
- 6) *vienotības apziņa. (.)” ;*

kā arī objektīva rakstura pazīmes:

- 7) *valoda,*
- 8) *ticība,*
- 9) *ieražas,*
- 10) *ādas krāsa.*

Apziņa- „no kurienes mēs nākam”- ir pats galvenais faktors, lai pateiktu ”kas mēs esam”.

Smits E. Nacionālā identitāte. –R.: AGB, 30.-31. lpp.,1997.

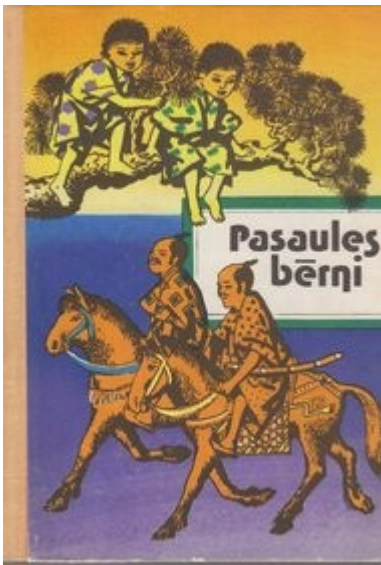
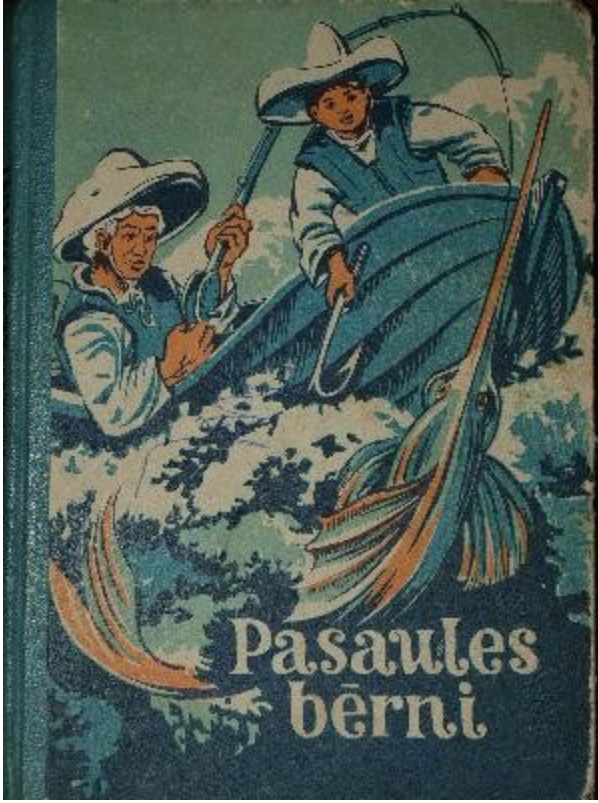
- Etnoss ir reizē stabila un mainīga parādība. To nosaka iepriekš minētais, ka etnosi ir cieši saauguši ar vidi, ekoloģiju, ģeogrāfisko ainavu, ko paši radījuši savām vajadzībām.
- Etnosa dzīvi laikā un telpā pēta un analizē *etnopsiholoģija*.
- Etnosa rašanās process tiek saukts par *etnoģenēzi*.

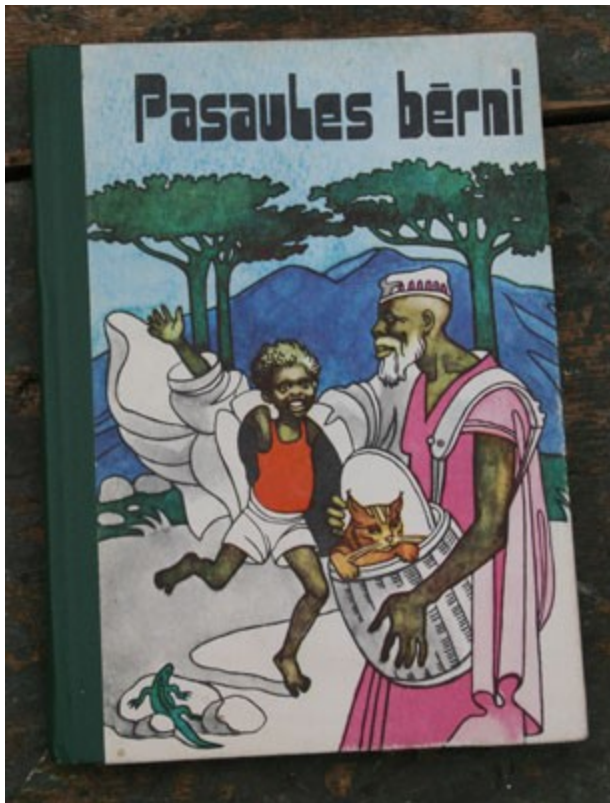
- Var izvirzīt šādus etnosa noturīguma aspektus, ko pamatos veido pašsaglabāšanās mehānisms, kas strukturē vai ietekmē:
 - katrai tautai savu pasaules tēlu (jeb savs kosmosu) jeb paštēlu, kas nosaka uzvedību un ierasto rīcību,
 - reakciju uz dzīves pārmaiņām,
 - pagātnes atmiņās balstītu līdzīgu bezapzinīgu rīcību kritiskā situācijā,
 - tradicionālā atmiņa jeb arhetips.

- Etnosa būtība labi atklājas nacionālā rakstura izpētē, kur sekmīgi lietotas dažādas metodes, piemēram
 - *anketēšana ar mērķi aprakstīt nacionālo raksturu,*
 - *etnisko autobiogrāfiju rakstīšana (jeb etniskā pašanalīze),*
 - *dzīvesstāstu fiksēšana un apkopošana,*
 - *nacionālā rakstura meklējumi mākslā (īpaši- literatūrā (dramaturģijā) un teātra mākslā)*
 - *dažādu nāciju bērnu zīmējumu salīdzināšana,*
 - *u.c..*

Pēc: Apine I. Politoloģija. Ievads etnopsiholoģijā. R.: Zvaigzne ABC, 2001, 10.

- Zemāk redzamajos attēlos: 20. gs. 60.-80. gados iznāca bērnu literatūras sērija „Pasaules bērni”, kurā tika apkopoti stāsti par dažādu tautību bērniem visā pasaulē.
- **Rosinājums skolotājam- aicināt bērnus doties uz bibliotēku, izvēlēties un izlasīt vienu grāmatu no šīs sērijas un pēc tam rīkot šīs sērijas stāstu apspriešanu.**

➤ Ierosmei- DVD „Etnosi Latvijā”.

Ja ir iespējams noskatīties šo DVD, pēc tam skolēniem var tikt dots **uzdevums rakstīt eseju par tēmu „Es un etnosi Latvijā”** vai par citu līdzīgu, etnosu jautājumu skarošu tēmu.

- Latviešu etnosa būtība- tā subjektīvais un objektīvais pasaules tvērums ir izlasāms tautas dziesmās, kuras ~ 1,5 miljonu kopskaitā apkopojis Krišjānis Barons „Latvju dainās” un kas sāka iznākt 1894. gadā.

Lēni lēni Dieviņš brauca
 No kalniņa lejiņā.
 Dieviņam lēni zirgi,
 Pats ir lēns braucējiņš.
 Netraucēja rudzu ziedu,
 Ne arāja kumeliņu.

(Tautas dziesma).

Latvju dainas.

Kr. Barona un H. Wissendorffa

izdotas.

Izgatā 1894.

S. D. Druvin-Druvneeka general-komisija.

www.lfk.lv

www.letonikasprogramma.lv

- Mūsdienu pasaulē ir daudz etnosu un konkrētu skaitu grūti nosaukt. Ja skata pēc valodas pazīmes (dažiem etnosiem var būt kopīga valoda ar kādu citu etnosu), tad-ap 7000.
- Visvairāk etnosu šobrīd apdzīvo Papua Jaungvineju; te ir apmēram 2000 valodu nesēju- etnosu.

- **Uzdevums skolniekiem:**

aplūkot dotos 3 attēlus un izmantojot iegūto informāciju par etnosa būtību, mēģiniet noteikt etnosu un miniet raksturīgās pazīmes!

www.lv.inter-pix.com

www.latviesi.lv

➤ **Nācija.**

- 1) Vārds nāk no latīņu valodas (*natio* ' - *dzimis, dzimums, piederība pie noteiktas cilts, teritorijas*);

Hanovs D. Pilsonības nācija: Baltijas Vēstnesis. 1868-1906

- 2) pirmo reizi to lietoja romietis Marks Tūlijs Cicerons 44. gadā p. m. ē., ar to apzīmējot romiešu kaimiņu tautas;
- 3) angļu valodā vārds *nationality* apzīmē pilsonību;

4) Kad etnoss pārtop nācijā?

Čehu vēsturnieks Miroslavs Hrohs (M. Hrock) uzskata, ka nedominantu etnisko grupu veidošanās par modernām nācijām iesākās tad, kad neliela patriotu grupa savu etniju (etnosu- I.G.-P.) sāka dēvēt par nāciju un par savas darbības mērķi pasludināja to trūkumu likvidēšanu, kuri viņu nacionālajai grupai piemita salīdzinājumā ar „pilnībā attīstītajām nācijām. Tādējādi aizsākās darbība, kuru M. Hrohs dēvē par nacionālu kustību un definē „Kā mērķtiecīgu, organizētu un institucionalizētu arvien pieaugoša topšās nācijas locekļu skaita tieksmi panākt, lai viņu nācijai piemistu visas visi nacionālās patstāvības atribūti.”

(Pēc: Volfarte K. Rīgas Latviešu biedrība un latviešu nacionālā kustība no 1868. līdz 1905. gadam.R., LU Akadēmiskais Apgāds, 2009, 10. lpp.).

Tā raksturojami arī latviešu nacionālās kustības sākumi 19. gadsimta vidū, kuru aizsāka jaunlatvieši un kuras rezultātā izveidojās latviešu nācija. Viens no šī procesa posmiem bija Rīgas Latviešu biedrības izveidošanās un tās darbība un nopelni nācijas izveidē.

5) Nācijas jēdzienu mūsdienu izpratnē „izveidoja” 19. gadsimts revolūciju laikā;

Lielā franču revolūcija. www.historicaltapestry.blogspot.com

6) „Par nāciju sauc tradicionāli sauc kādas valsts iedzīvotāju kopumu. Nāciju parasti veido valsts valdošais etnoss un vairākas nacionālās minoritātes”

(Pēc: Ērgle A., Purēns V., Sviestiņa I. Kulturoloģija. RaKa, 2009, 255.lpp.)

➤ Nācija ir daudzdimensionāls un garīgs jēdziens.

Tā ir cilvēku kopums, kam ir:

- *sava vēsturiskā teritorija,*
- *kopīgi mīti un ar vēsturi saistītas atmiņas,*
- *vienota tautas masu kultūra,*
- *kopīga ekonomika,*
- *visiem sabiedrības locekļiem vienādas likumīgas tiesības un pienākumi.*

Pēc: Smits E. Nacionālā identitāte. R.: AGB, 1997, 52. lpp.

- Nāciju veido dominējošais etnoss un vairākas mazākumtautības.
- **Ierosmei skolotājam diskusijas, pārrunu organizēšanai tēmas noslēgumā.**

Fragmentā no raksta laikrakstā „Ir” saskatāmi vairāki nācijas jēgai un pastāvēšanai būtiski aspekti:

„Kas ir nācija? Mēs visi kopā, kas dzīvo Latvijā, uzskata sevi par latvieti, Latviju par savu māju, saista ar Latviju savu nākotni. Visi, kuros mājo latvietība.

Kas ir latvietība? Tā ir saikne, gars, pārdzīvojumi, emocijas, izpratne, tas, kas ir Latvijas valsts un sabiedrības pamatā. Latvietība ir dzīva un praktiska, un kopā ar pasauli, Latviju, latviešiem tā mainās. Bet bez latvietības nebūs latviešu, bet bez latviešiem nebūs Latvijas. Tāpēc Latvija var būt tikai latviska.

Latvietība ir vērtības, valoda, kultūra un tradīcijas, attieksme. Kopumā tā ir vide, fiziska, taustāma, kur dzīvo dzīvie latvieši. No nelatvieša skatu punkta latvietība ir spēles noteikumi – jābūt tādām, jādara tā, jāzina tas – ja tu spēlē pēc šiem noteikumiem, tad durvis ir vaļā, esi laipni lūgts, integrējies, jūties komfortabli. Jo noteiktāka, skaidrāka, pārliedzinošāka ir kultūras vide, jo pārliedzinošāka ir attieksme, jo skaidrāki ir spēles noteikumi, jo reālāka ir integrācijas perspektīva.

Runa ir par savas valsts saimnieka atbildību. Kas ir prātīgs saimnieks? Pēc vērtībām Tieši tāpēc es uzskatu, ka ja jau izdomāt kādu valsts finansēto etniskās integrācijas programmu, tad tai programmai jābūt vērstai uz latviešiem, nevis uz kādu citu etnisku grupu. Jāsāk ar latvietības stiprināšanu. Tas ir nācijas interesēs, nākotnes interesēs. Ja darīt kaut ko lietas labā, vadoties no veselā saprāta, tad ir jāstiprina Latvijas nacionālie pamati. Un runa nebūt nav par kaut kādu latviešu pārkumu pār nelatviešiem, par to, ka ar valsts likumu latviešiem tiks ļauts kājas ap nelatviešiem notīrīt. Runa ir par saimnieks būtu tas pats, ka jebkurš sevi cenošs cilvēks. Plus tam nāk klāt atbildība par savu saimniecību, ko viņš dala ar pārējiem šīs saimniecības saimniekiem, kam starp citu dzimtā valodas var arī atšķirties.

Tā dabiski mēs pienācām pie jautājuma – kas ir latvietis? Tas, kas sevi par tādu uzskata, jūtas kā daļa latviešu nācijas, kam ir tuvas latviskās vērtības. Te nav vajadzīgs apliecinājums no malas. Nacionālā apziņa ir aktīva, nevis pasīva. Un tāpēc personīga,

individuāla, intīma. Kā mīlestība. Galu galā runa ir par to, mīl cilvēks vai nemīl. Bet noskaidrot to var tikai pēc rīcības.”

„Savas apakšbikses jāuzvelk pašiem. Par nacionālismu.”

www.ir.lv/blogi/politika; 21.02.2011.

Terminu vārdnīca.

1. *Etnoss ir cilvēku kopums ar noteiktu, no citiem atšķirīgu kultūru un noteiktām tradīcijām.*

Ērgle A., Purēns V., Sviestiņa I. Kulturoloģija. R.: Zvaigzne ABC, 2009, 254. lpp.

2. *Nācija-par nāciju sauc tradicionāli sauc kādas valsts iedzīvotāju kopumu. Nāciju parasti veido valsts valdošais etnoss un vairākas nacionālās minoritātes.*

Pēc: Ērgle A., Purēns V., Sviestiņa I. Kulturoloģija. RaKa, 2009, 255.lpp.

3. Etnopsiholoģija- psiholoģijas nozare, kas pēta etnosa dzīvi.

4. Etnoģenēze- etnosa rašanās process..

Izmantotā literatūra un Interneta resursi

1. Apine I. Politoloģija. Ievads etnopsiholoģijā. R.: Zvaigzne ABC, 2001, 4. lpp.

2. Hanovs D. Pilsonības nācija: Baltijas Vēstnesis. 1868-1906

3. Smits E. Nacionālā identitāte. R.: AGB, 1997.

4. Volfarte K. Rīgas Latviešu biedrība un latviešu nacionālā kustība no 1868. līdz 1905. gadam. R., LU Akadēmiskais Apgāds, 2009.

5. www.lfk.lv

6. www.letonikasprogramma.lv

Ieteicamā literatūra un Interneta resursi

1. Apine I. Nacionālisms vai nacionālā pašapziņa?// Latvijas likteņgadi IV.- R., 1990.
2. Apine I. Multikulturālisma tradīcijas Latgalē// Multikulturālisms Latvijā. Teorija un prakse.- Daugavpils, 1996.
3. Birkerts P. Nacionālisma psiholoģija// taurētājs.- 1916.- Nr. 3.
4. Birkerts A. Latviešu proletariāts un dzimtene// Taurētājs.- 1916. Nr. 2.
5. Brastiņš E. Latviskas Latvijas labad.// Karogs.- 1990.- Nr. 2.,Nr.3.
6. Grāvere R. Latviešu tautas psiholoģiskais portrets.// Jaunā Avīze. – 1998.- 4.-11. apr..
7. Hanovs D. Pilsonības nācija: Baltijas Vēstnesis. 1868-1906.
7. Karpova Ā. Ievads etnopsiholoģijā.- R., 1990.
8. Kaudzīte M. Atmiņas no tautiskā laikmeta un viņa lielākiem aizgājušiem darbiniekiem.- R.: Zvaigzne ABC, 1994.
8. Ruperte L. Viedoklis par latvieti ārzemēs.// Skola Un Ģimene.-1990.- Nr.10.
9. Šuvajevs I. Sapārotais prāts. Intelektuālā dzīve Latvijā// Sestdiena.- 1999.- 31. jūl..
10. Šuvajevs I. Kas ir latvieši? // Skola un Ģimene.- 1990.- Nr. 1.
11. Vīķe- Freiberga V. Trimdas psiholoģija// Skola un Ģimene.- 1990.-Nr. 8.
12. Zeile P. Latgaliešu etnomentālitate un kultūra// Literatūra un Māksla.- 1992.- 1992.-aug..
13. www.patriotiem.lv
14. www.modernnacija.lv
15. Гумилев Л.Н. Этногенез и биосфера земли.: Ленинград, 1989.